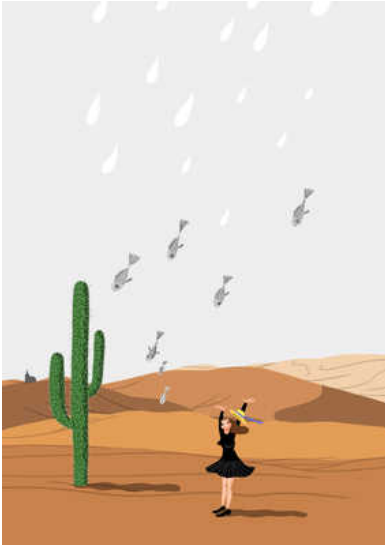

Zo vernieuwend was de kerk nog nooit

'De kerk zit nu in een woestijn, dat hoort bij het geloof', aldus René de Reuver van de PKN. Illustrator Nanne Meulendijks laat regendruppels veranderen in vissen als verwijzing naar Jezus die vijf broden en vijf vissen vermenigvuldigde.

foto Meulendijks Nanne

pasen - ANALYSE - Morgen viert de christenheid Pasen. Hoe staat het er voor met christendom en kerken in Nederland, aan de vooravond van dat belangrijkste christelijke feest?

NICO DE FIJTER

Twee feiten over de christelijke kerk in Nederland. Eén: het is lang geleden dat de kerken in Nederland het zó moeilijk hadden als vandaag. Twee: het is lang geleden dat de kerken in Nederland zó vernieuwend waren als vandaag.

Eerst over dat eerste feit. Van het zoveelste rapportje van het CBS dat meldt dat het met kerkgang en kerklidmaatschap neerwaarts gaat, valt al decennialang niemand meer van z'n stoel. Jaarlijks laten tienduizenden mensen de kerk achter zich. Oké. De kerken krimpen en dat weten we allang.

We moeten trouwens niet doen alsof er op zondag nog slechts een handjevol senioren de eredienst bijwoont: van de circa zes miljoen

Nederlandse kerkleden stappen er elke week nog zo'n 800.000 een kerk binnen. Dus ja, er is forse krimp, maar totaal marginaal is christelijk Nederland dus ook zeker niet.

Een stuk nieuwer is de houding van de meeste kerken over die krimp. Waar ze zich tijdenlang tegen die teruggang verzetten, en veel energie staken in het overeind houden van de kerkelijke structuren, is de houding nu: ja, de kerk krimpt, maar laten we niet somberen en vooral energie steken in hoe we er in die krimp het beste van kunnen maken.

Dit is wat voorman René de Reuver van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN, met bijna twee miljoen leden met afstand het grootste protestantse kerkgenootschap van het land) daar vorige week over zei in het christelijk opinieblad De Nieuwe Koers: 'De krimpende kerk in West-Europa is een woestijnervaring. Het geldtekort, de neergang, de pijn die je daarbij voelt als wéér een kerk sluit. [...] Bij elke sluiting van een kerkgebouw is er rouw onder de laatste, hondstrouwe mensen. De neergang gaat door. Maar ook hier wil ik genuanceerd spreken; ik ben geen somber mens! De kerk zit nu in een woestijn, dat hoort bij het geloof. Je loopt het beloofde land niet zomaar binnen. Het zuivert als je gedwongen wordt om zaken los te laten omdat je niet alles - gewoontes, gebouwen, organisaties, de kerk als bedrijf - kunt meesjouwen door de woestijn. De kerk zelf gaat de weg van Christus: net als Hij sterft ook de kerk om weer op te mogen staan. Sterven doet pijn. Maar het is bijzonder als je nieuw elan proeft in gemeenten die door diepe dalen gegaan zijn.'

Waarmee we bij het tweede feit belanden, over de vernieuwing in kerkelijk Nederland. Die is ongekend. De initiatieven buitelen over elkaar heen, in zowel orthodoxe als vrijzinnige hoek.

Zomaar een paar voorbeelden: een stadsklooster voor alleenstaanden in Rotterdam, stiltewandelingen in de Weerribben, een spiritueel centrum in Hilversum, een inspiratiefestival op Terschelling, een jongerenontmoetingscentrum op Schouwen-Duiveland, een zingevingscentrum in Zoetermeer. Minder vernieuwend, maar wel bijzonder: op diverse plekken in het land waar de kerk verdwenen was lukt het om nieuwe kerkelijke gemeenten te stichten, zoals in Amsterdam Oud-West en Rotterdam-Spangen.

Opgemerkt moet worden dat dit protestantse kerkvernieuwing betreft. In rooms-katholieke kring is daarvan veel minder sprake. Dat is verklaarbaar: de rooms-katholieke kerk is een wereldkerk, met een hiërarchische structuur die verandering in de weg zit.

Maar de protestantse vernieuwing breidt zich als een olievlek uit. En het geloof daarin lijkt groot. Niet zozeer als rem op de kerkelijke krimp, of als middel om serieuze groei te bewerkstelligen. Maar vooral als nieuwe manier om met geloven bezig te zijn. We moeten terug naar die basis, stelde de PKN-leiding anderhalf jaar geleden vast. De PKN is daarom met een flinke reorganisatie bezig. De kerkorde gaat op de schop. Dat heeft alles met die vernieuwing te maken: kerkelijke gemeenten moeten flexibel kunnen zijn, niet gehinderd worden door bestuurlijke ballast en een overmaat aan regels, samenwerking met andere kerken moet makkelijker worden.

Of dat gaat lukken en of al die vernieuwende initiatieven zullen beklijven - pioniersplekken, noemt de Protestantse Kerk ze - zal moeten blijken.

Feit is dat de kerken in een transformatie zijn beland die het kerkelijk landschap een heel ander gezicht zal geven. In plaats van helder omliggende groepen gelovigen zullen geloofsgemeenschappen

vloeibaarder worden. Kerken worden flexkerken: gemeenschappen en plekken waar mensen zich in hun zoektocht naar religieuze en spirituele zingeving voor kortere of langere tijd aan binden. Een gelovige gaat dan niet meer naar één kerk, maar put uit een netwerk aan kerkplekken. De manier waarop gelovigen vorm en uiting geven aan hun overtuiging zal veel diverser zijn. Nog meer dan nu al het geval is, zullen gelovigen vissen in diverse religieuze en spirituele vijvers en zo hun eigen zingeving bij elkaar vangen. De kerk is één van die vijvers.

De kerken zullen verder krimpen, maar wat er overblijft, zal vitaler zijn. In het onlangs verschenen boekje 'Heilig vuur', waarin predikante Margrietha Reinders vertelt hoe ze de afgelopen jaar heeft gebouwd aan een nieuwe kerkelijke gemeente in Amsterdam Oud-West, schrijft hoogleraar missiologie Stefan Paas: 'De kerk van de toekomst zal het moeten hebben van een schaamteloze, onbevange omarmde underdogpositie, die haar de ruimte geeft om tegendraads te durven zijn en te getuigen van een God die Liefde heet.'

paaswake, paasmis en paasdienst

Zo vol als in de kerstnacht en op Eerste Kerstdag zal het in de meeste kerken met Pasen niet zijn. Maar al de hele week wordt in veel kerken in vieringen toegeleefd naar Pasen. Op Witte Donderdag of op Goede Vrijdag werd in veel protestantse kerkdiensten een avondmaalsviering gehouden. Ook in rooms-katholieke kerken zijn op die dagen vieringen gehouden. Vanavond, aan het eind van de Stille Zaterdag, vindt in rooms-katholieke kerken de paaswake plaats: de opstanding van Jezus in de paasnacht wordt dan herdacht. De paaswake vindt in toenemende mate ook in protestantse kerken plaats. Morgenochtend worden in zowel rooms-katholieke als protestantse kerken paasdiensten en -missen gevierd. Op veel

plaatsen begroeten gelovigen elkaar dan met de woorden: 'De Heer is waarlijk opgestaan'.